

mely többet feltárhat a gyermeki személyiségből, az erre vonatkozó tapasztalatokból, mint bármely kérdőív.

Nevelőmunkánk fő feladata a közösségi ember kialakítása. Ebben a munkában szoros egységben kell megvalósítanunk a közösségi nevelés és az egyéni bánásmód elvét, az egész csoport, osztály fejlesztését, s benne az egyének nevelését. Úgy kell megválasztanunk a módszereket, hogy ezt a kettős célt szolgálják, az értékes közösségben élő fejlett személyiségek kinevelését. Ehhez adhat alapot a tanulók minél teljesebb megismerése a tanítási órákon.

FELHASZNÁLT MŰVEK

- [1] Az általános iskolai nevelés és oktatás terve, 2. kiadás, 1983. Művelődési Minisztérium, főszerkesztő: dr. Szébenyi Péter.
[2] Rendtartás az általános iskolák számára, 1983. Művelődési Minisztérium, Bp. Tankönyvkiadó.

TOVÁBBI SZAKIRODALOM

1. Osztályfőnöki kézikönyv, az általános iskola 1-4. osztálya számára, Tankönyvkiadó, Bp. 1973. szerk.: Majzik Lászlóné dr.
2. Osztályfőnöki kézikönyv, az ált. isk. 5-8. osztálya számára, Tankönyvkiadó, 1980, szerk.: Majzik Lászlóné dr.
3. Kardos Lajos: Általános pszichológia, Egyetemi tankönyv, Bp. 1970.
4. Nevelőmunka az ált. iskola 1-4. osztályában, Tankönyvkiadó, Bp. 1969, szerk.: dr. Pataki Ferenc-Majzik Lászlóné dr.

ZÉTÉNYI IMRÉNÉ
Debrecen

A tehetségek kibontakoztatásáért

„Tehetségtelenek sokan vannak, és védik egymást. Meg kell kímélnünk a tehetséges embert – ki egész energiáját szellemi és erkölcsi életének elmélyítésére és alkotó munkára fordítja – attól, hogy erejét a tehetségtelenek védőgyűrűjének áttörésére pazarolja.”

Nagyon mainak tűnő a mondás, pedig ezt 1918-ban fogalmazta meg *Révész Géza*: *A tehetség korai felismeréséről* írott munkájában.

A tehetség definícióját többen is meghatározták napjainkban, amikor már nem is a tehetség felismerésével foglalkozunk, hanem ezen túlhaladva, az elitképzéssel.

Míntha már itt sorakoznának képzésre várva a kiszűrt tehetségek.

Hol történik ez a szűrés, ha van ilyen? Az óvodában? Az általános iskolában? Vagy már a szülő belelát csemetéjébe, és közli, hogy a gyermekem ilyen és ilyen tehetséggel rendelkezik, kérem ezek szerint továbbképezni. Mikor és hány éves korban történjen a kiválasztás?

Gondolom – nincs határkő, amely jelölné, hogy itt és most, ettől az időtől mehet a gyermek a kiválasztottak közé.

És a szegény kis tehetségtelen (ha van ilyen), ő hol marad? Ki meri kijelenteni egy-fejlődő palántáról, hogy ez igenis mehet, ez pedig maradjon.

Ezt a szelekciót elvégzi maga a gyermek. De hogy hányan tehetségesek és hányan nem, az azért az iskolai neveléstől is függ.

A tehetség, a valamire való képesség minden gyerekben megnyilvánul. Rubinstein szerint a mindennapi szóhasználatban a tehetségen a képességek magas szintjét értjük. Ennek vannak fokozatai: általános, specifikus és a lángelme, a zseni.

„A tehetséget a nagy teljesítményekre való képesség jellemzi.” (Rubinstein.)

Lehet a gyermek tehetséges matematikai, zenei, technikai és még sorolhatnánk hányféle területen.

Aki tehetséges, akiben több van az átlagosnál, az megnyilvánul az iskolában. Az egyik gyermeket a matematikatanár emlegeti, a másikat a történelemtanárja. Nem biztos, hogy mindig csak dicséri. Míg ugyanazzal a gyermekkel matematikaórán semmi említésre méltó nem történik, a történelemórán állandóan kérdez, beleszól, nyüzsög. Nem lehet vele bírni. Más, mint a többi.

„Tanulási készenléte” állandóan ugrásra kész. A tanáért rajong, a sarkában van, szakkörre jár, kérdez, és véleménye van.

Ilyen volt Gábor az általánosban. Egyébként igen sokoldalú, gyors észjárású. Most gimnazista. Még olvassa a történelemlétkönyveket, izgatja, mi hír a világban, de már nem akar történész lenni. Nagyon „jó fej” a fizikatanára, most már ez a legérdekesebb tárgy – közel az érettségi –, Gábor fizikus lesz.

Mi történt? Az iskolaváltás miatt elvesztette ugyan egy jó tanárját, de talált – szerencséjére – egy másik nagyon jó tanárt, akinél (divatos kifejezéssel élve) megvalósíthatta önmagát.

Balzacckal szólva:

„Senki sem juthat el személyes kalauz nélkül a tiszta gondolat, az igaz szépség, a művészet kínálta szellemi gazdagság tartományaiba.”

– A tehetség felismeréséhez, annak neveléséhez, továbblandításához, érzékenységének ápolásához elsősorban tehetséges felnőtt szükséges. Épp az a fajta, amilyen a tehetséges gyermek. Nekik kell egymásra rátalálniuk. Addig hiába beszélünk a tehetség korai felismeréséről, gondozásáról, míg valakinek nyugöt jelent az órán kérdező, beleszóló, az esetleg elmélyültségéből következően lassabban haladó „másféle” tanuló.

Amíg valaki nem tud gyönyörködni a szellem korai – ám az átlagostól mindig eltérően viselkedő – felcsillanásaiban, aki az órán csak haladni akar az aznapi anyaggal, aki nem ér rá néhány szép pillanatot „mássá lenni a mással”, addig nem lehet szó a tehetség ápolásáról.

– A tehetség érzi, hogy ő más. Izgatott lesz, ha az órán érdekesnek találja a témát, remegve fél, hogy kérdése, hozzátett ötletei talán nevetségesnek, talán butaságnak fognak minősülni. Fél a felsüléstől, de óriási készletet érez, hogy részt vegyen, hogy alkotó módon beleszólhasson. Többlete vagy hiányérzete van. Meg akarja osztani a felnőtten, és ha jó, amit gondolt, óriási megkönnyebbulést jelent a számára, és egyben újabb ötletek forrásává válik az élmény.

– A tehetség igen érzékeny. Miközben felemeli a kezét, hogy szólhasson, tudata alatt egyre kínzóbban érzékeli – különösen serdülő- és ifjúkorban –, hogy csak ő az, aki stréber, míg a többiek esetleg közömbösen várják a csengetést. A tehetségnek ilyenkor csak egy elutasító gesztus kell, egy elhárító kézmozdulat, egy türelmetlen: mit akarsz? – és élménygézt, szégyent érez, és másféleségéből következően oly riadtá válik, hogy már nem is tudja azt a gondolatsort végigmondani, ami még az előbb olyan csodálatosan világos volt.

– A tehetségnek partnerre van szüksége, aki segíti. A nagyon tehetségesnek is, annak pedig különösen, akiben még csak potenciálisan sejlik a tehetség. Ha egyedül marad, hiányérzettel küszködő, saját magát sem értő, elégedetlen emberke lesz. Az is

lehet, hogy olyan magatartásbeli zavarokkal fog küzdeni, ami miatt többször is baj lesz vele.

Ha azt kapja: „Ez most nem tartozik ide, légy szíves, figyelj!” – lehet, hogy a padot fogja firkálni, vagy bohóckodni fog – mert neki azzal lett volna kerek egész a téma, amivel ő kiegészíthette volna, ha végigmondhatja.

– Van ennél a visszautasításnál rosszabb is: mégpedig a végtelenül türelmes semmibevevés. Pl. Gimnázium II. oszt., osztályfőnöki óra. Világnézetű nevelés. A tanulók sziporkáznak, jobbnál jobb gondolataik politikai vitakörnek is beillenek. És az osztályfőnök következetesen mindegyikre csak azt mondja: Jó, menjünk tovább. Óra végére mindenki fáradt, kedvtelen. Jó, menjünk tovább, de fonjuk össze a szálakat a saját óravázlatunk célja és a tanulók gondolatözone gazdag anyagából. Lehet, hogy egyik-másik ötlet nem éppen beilleszthető; mondjuk azt, hogy erre még visszatérünk, és térjünk is vissza.

Számtalan jó gondolat, miért hagynánk egyet is elvetélni? Micsoda pazarlása a mentális értékeknek!

– Lehet még ennél is rosszabb? Lehet. Amikor az óra lépésekénti rávezető gondolatsora hézagos, a kérdések is figyelmen kívül hagyják a fokozatosság betartását, de a tanár természetesen veszi a lépéstartás lehetőségességét. Végül a néma csöndben arra szólítja fel az osztályt: „szégyelljétek magatokat” – és megmondja a feleletet.

Miért rossz ez? Mert nap nap után, akár hónapokig vagy egy tanéven át ilyen módszer mellett fogalma sincs, nem is lehet senkinek arról, van-e a gyermekek közt tehetséges. Sőt épp a gyermek tudja legkevésbé, hiszen ő csak szidást kap, és unatkozik egész órán.

Ezzel nem akarom azt mondani, hogy minden unatkozó gyermek zseni, hanem azt, hogy minden gyermek unatkozik, ha nem foglalkoztatjuk képességeinek megfelelő módon.

Selye János ezt így mondja:

„Ha a teknősbékát arra kényszerítik, hogy úgy fusson, mint a versenyló – belepusztul. És ha a versenylónak nem engedjük meg, hogy gyorsabban szaladjon, mint a teknős – ebbe a versenyló pusztul bele.”

Azt mondják, a tehetség eget kér – magától is megnyilvánul. Tegyük fel, hogy így van. Sokszoros energiával önmagát képezheti valaki, és lehet, hogy feltaláló lesz, lehet, hogy egy új Bolyai. De milyen lesz mint ember?

Ha közben tudása esetleg deviáns magatartással párosul, mint általában a magános, a kirekesztett meg nem értetteké.

Mert a feltaláló lehet karrierista is, és lehet, hogy az új Bolyai ügyes sikkasztóvá válik. Végül is a kasszafúró sem volt buta gyerek az iskolában. De nem akadt rá az ő tanárjára, aki empátiájával, odafigyelésével az önbizalom és a másokban bizás érényeit is kifejleszthette volna benne.

Talán túl messze mentem a jóslásokkal, de napjainkban az emberi értékek váltsága idején nem árt, ha értékek tekintjük azt a jó tanárt, aki nem sajnál időt, fáradságot, meleg bérést áldozni a nagyon és kevésbé tehetségekkel való gyöngéd bánásmódra.

Adassék néki tisztelet és megbecsülés,

- amiért van bátorsága úgy felépíteni az új ismeretanyagot, hogy könnyedén követhető legyen, és a tanuló azt hihesse, ő maga olyan okos, hogy egyedül jött rá a megoldásra;
- amiért olyan szerény, hogy ezért nem magának, hanem a diáknak tulajdonítja a sikert;

- amiért tanítás közben ő is jól érzi magát, ugyanis azzal „szórakoztatja magát a katedrán” (Németh L.), hogy mozgásba tudja hozni tanítványainak alkotó fantáziáját, intellektuális erőiket;
 - amiért megosztott figyelemre képes, és a gyermeki észjárás szavait be tudja építeni saját céljai gondolatmenetébe;
 - amiért olyan empátiás készséggel rendelkezik, hogy tanulóinak tudása fölött érzett örömét nem palástolja, bólint, mosolyog, még a pillantásával is bátorít, biztat, megkíváncsatja a tanulást;
 - amiért értékké teszi a gondolkodást, a tudást, az alkotást, s azt a biztos hitet ébreszti tanítványaiban, hogy az emberi szellem fejleszthető, még ha kudarcokat is kell leküzdeni;
 - amiért nemcsak azzal a gyerekekkel törődik, akinek érdekében valaki odaszólt;
 - amiért fel meri ismerni a tehetséget abban a gyermekben is, akinek magatartásbeli másféleségeért kollégái a családi nevelés hiányosságait okolják – sőt ezzel együtt fogadja el és bátorítja őt,
- mert a tehetségesek is sokan lesznek (lennének), ha védik (ha védenék) egymást.

DR. LENGYEL ZSOLT
Szeged

A gyermeknyelvi kutatások és az anyanyelvi nevelés kapcsolata

Az anyanyelvi nevelés elmélete – a jobb gyakorlat reményében – többféle háttértudomány segítségét veszi igénybe, ezek közül az egyik lehetséges, bár nem eléggé kiaknázott terület: a gyermek nyelvi fejlődésének kutatása. A kettő között ma kétségkívül meglévő szakadék áthidalásáért mindkét említett területnek meg kell tennie a „magáét”, ez az egymásra utaltság – mint alább egyik központi gondolatként igyekszünk rávilágítani – sürgető parancs.

1. A nyelvi fejlődés fogalmának értelmezése

A teljes történeti áttekintésre itt nem vállalkozunk, de nem is ez a célunk, ezért csak az utóbbi 15–20 esztendő néhány mozzanatára fogunk utalni: pontosabban a 70-es évek, valamint a 80-as évek legfontosabb jellemzőire.

1.1. A 70-es évek elején, közepén – elsősorban az ún. generatív nyelvelmélet hatására – megerősödött a gyermeknyelvi kutatásokban a nyelvi struktúrák (óvatosabb fogalmazásban: a nyelvi képességek) velünk születtségének munkahipotézise. A gyermeknyelvvvel foglalkozó nyelvészek, pszichológusok és pszicholingvisták egy része nem kis erőfeszítéseket tett e velünk született nyelvi képesség igazolására, miközben teljesen háttérbe szorult (ha egyáltalában illendő volt említeni) a nyelvelsajátításban a társadalom (család, anya) nyújtotta segítség.